

Александар Б. Недељковић

ДОСАДАШЊИ ДОКТОРАТИ И МАГИСТАРСКИ РАДОВИ (ИЗ ОБЛАСТИ СФ) У СРБИЈИ

(1) Први докѿор. Аутор велике двотомне *Енциклопедије научне фантастике* (Београд, 1990)¹⁾ Зоран Живковић, магистрирао је на Филолошком факултету у Београду 1979. године, са темом:

"Антропоморфизам и мотив првог контакта у делима Артура Кларка"

а докторирао на самом крају децембра 1982. године, са темом:

"Настанак научне фантастике као жанра уметничке прозе"²⁾

(2) Дрући докѿор. Александар Б. Недељковић магистрирао је 1976. године са темом:

"Књижевна обрада путовања у свемир као теме у америчкој научнофантастичној књижевности 20. века"

а докторирао 12. октобра 1994. године (дакле, скоро дванаест година после др Зорана Живковића) са темом:

"Британски и амерички научнофантастични роман 1950-1980. са тематиком алтернативне историје (аксиолошки приступ)".

(3) Трећи докѿор. Трећи српски научни радник у овој области је др Милица Живковић (није ни у каквој родбинској вези са др Зораном Живковићем), која предаје енглеску књижевност на Филозофском факултету у Нишу, на Департману за англистику; магистарски рад одбранила је 1997. године, са насловом:

"Настанак и трајност мита о Франкенштајну"

а у новембру 2000. године (дакле, шест година после Недељковића) професорица Живковић одбранила је докторску дисертацију чији наслов гласи:

"Тема двојника у енглеској прози 19. века"

где је нагласак на неколико дела међу којима су новела "Чудни случај др Цекила и господина Хајда" (Роберт Луис Стивенсон, 1886, несумњиво класично дело научне фантастике) као и роман *Слика Доријана Греја* (Оскар Вајлд, 1891, класично дело фантазије). Професорица Живковић јасно каже да њена дисертација није "из области научне фантастике" него је, напросто, из енглеске књижевности, али ипак нема сумње да та трећа дисертација коју помињемо захвата СФ област, и то не маргинално него битно. Захвата и област хорора. Професорица Живковић широко поставља појам "двојник", обухватајући и многе сиблинге (браћу, сестре) па зато и може да нађе двојничке парове или тандеме, као бинарне опозиције, у самим темељима медитеранских митологија - ту су Ева и њој супротна Лилит, Христ и Сатана, Ромул и Рем, Прометеј и Епиметеј, итд. Она узима у обзир и мало познату причу Едгара Алана Поа "Вилијем Вилсон". Једно важно поглавље (стр. 43-66) ове дисертације носи назив "Двојник у 'фаустовској' култури и књижевности", али, изгледа да професорица Живковић не користи тај термин ('фаустовски') на онај начин као Дејан Огњановић у наслову своје књиге *Фаустовски екран* (2007) него више у складу са текстом Владе Урошевића "Фантастика и научна фантастика: сродности насупрот свим разликама" из нишке "Градине" из 1991.³⁾ Богата културолошка грађа у овој дисертацији захвата и готске романе (који су, стриктно узев, фантазија, дакле припадају том жанру, али су неки од њих, историјски, одиграли улогу прото-СФ), а захвата и многе друге области фантазије (религијске, нарочито); проналази двојништво и тамо где то никад не бисте очекивали - у класичном роману Шарлоте Бронте *Џејн Ејр* (1847) и још на понеким изненађујућим местима; али, по нашем уверењу, буквално значење речи *двојник* најконкретније је заступљено, у овој дисертацији, новелом о Цекилу и Хајду. Ова прича, о Цекилу и Хајду, је реални појмовни стожер читаве дисертације, јер та двојица јесу *йрави двојници*, у најужем смислу те речи. Уједно они су вероватно најпознатији двојници у целом СФ жанру. За разлику од тога, доктор Виктор Франкенштајн и његово вештачки склопљено створење (андроид) без имена, нису стварно двојници, осим у једној широкој културолошкој перспективи, која онда захвата и двојништво као метафору отуђења човека од самога себе, итд. По нашем утиску, дакле, докторска дисертација Милице Живковић јесте о СФ, јер је централни стуб те дисертације, њено главно реално појмовно упориште (без обзира на ширину њеног захвата), ипак приповест Роберта Луиса Стивенсона о Цекилу и Хајду. Центар никако не може бити Вајлдов фантазијски (не СФ) *Доријан Греј*, јер његова слика на

платну иза завесе, која постепено стари и испољава последице моралног распада, није прави двојник, не каже ништа, не иде никуд, то је само слика. Дисертација професорице Живковић, као неки огромни огртач широко размахнут по просторима "међу јавом и мед сном", ипак је чврсто прикопчана за плећа доктора Џекила и господина Хајда.

(4) *Четврти доктор.* Новица Петровић, запослен на англистици на Филолошком факултету у Београду, одбранио је 7. јула 2001. године на том факултету магистарски рад:

"Мотив ентропије у делу Томаса Пинчона и Џ. Г. Баларда"⁴⁾

Пинчон и Балард су објављивали претежно дела у жанру фантазије, али са јаким СФ елементима, али је Балард имао и несумњиво СФ дела, према томе, Балард је и СФ писац. Новица Петровић је затим, 6. јула 2005. године, на истом факултету одбранио докторску дисертацију са темом:

"Човек и космос у делу Артура Кларка и Станислава Лема".

Треба знати да на Филолошком факултету у Београду постоји и колега веома сличног имена, а то је др Новица Петковић, који није англиста, него србиста; чак и у штампи су их понекад мешали. Англиста, и четврти доктор СФ, је Петровић.

Један ранији, сјорни случај. - Интересантно је питање дисертације Фериде Мухића. По неким интерпретацијама, он је први на југословенском простору докторирао из области научне фантастике. У поменутој енциклопедији Зоран Живковић, на стр. 479, изричито каже: "Мухић, Ферид. Југословенски изучавалац СФ жанра. (...) Дипломирао је на Филозофском факултету у Скопљу, да би по боравку у Паризу и САД одбранио, као први у Југославији, докторску тезу из научне фантастике". Међутим, то је било у Македонији, а не у Србији, а Мухићева теза има наслов:

"Негативна утопија 20. столећа - испитивање сродности савремене утопијске и негативно утопијске књижевности"

Живковић не наводи кад, дакле које године, нити на ком језику, је Мухић одбранио дисертацију. Али, у "Сириусу" бр. 81, марта 1983, тадашњи главни уредник тог часописа, Боривој Јурковић (који је преминуо 4. јуна 2006. године, у Загребу, након дуге болести) пише да је Мухић докторирао 28. децембра 1980. године, дакле тачно две године пре Зорана Живковића, и да је у дисертацији инсистирао на "дистинкцијама фантастика - научна фантастика - утопија - негативна утопија", што нас наводи на сумњу да је та дисертација, ипак само једним делом о СФ, а претежним својим делом о нечему другом.

Један податак који може некога изненадити, али је тачан: дисертација др Дарка Сувина, светски прослављеног (и сигурно једног

од десет највећих свих времена) проучаваоца СФ, одбрањена у Загребу, нема никакве везе са СФ, него је о нечем сасвим другом.

Магистарски радови:

На Филолошком факултету у Београду је маја 1988. године Горан Бојић магистрирао са темом:

"Тийови имагинације у СФ роману"⁵⁾

Бојић засад није докторирао.

На англистици Филозофског факултета у Новом Саду ради др Зорица Ђерговић-Јоксимовић која је априла 1998. одбранила магистарски рад са насловом:

"Утопија и дистопија у модерном енглеском роману (Олдос Хаксли, Џорџ Орвел, Ентони Барџис)"

Њена докторска дисертација, међутим, је из друге области.

Ваш скромни горепотписани извештач могао би овом приликом, ако допустите, да се нечим похвали, у вези са насловима. Наиме, ако анализирамо свих тих десет *наслова* магистарских и докторских радова (од шест особа; или, ако бисмо укључили и спорни случај, Ферида Мухића, као једанаести наслов), видимо да су речи "научна фантастика" експлицитно присутне код др Зорана Живковића само у наслову докторске дисертације, код Горана Бојића само у магистарском раду, а једино код Недељковића у оба наслова, и магистарског рада а и докторске дисертације. Код других не. У реалним условима опстанка у српском академском простору, ово Недељковићу није било баш најцелисходније; било је, можемо се изразити на енглеском, **"looking for trouble"** јер је лако могао бити оспорен као тривијалан, као кич и шунд, па се то могло завршити као биографија појединца каријерно сасвим настрадалог, или, да се изразимо мало у руском стилу, "погибшега". На целом экс-југословенском простору, ето, једино је Недељковић експлицитно, насловом, везао и свој магистарски, али и свој докторски рад баш за научну фантастику. Читаву каријеру, такорећи. То је била једна велика упорност, поприлично несмотрена, отприлике на принципу "поступити оправдано и искрено, па, нек буде што буде!" Али, ето, није се то лоше завршило, провукао се некако кроз оспоравања, а данас и предаје студентима англистике у Крагујевцу, на Филолошко-уметничком факултету - ФИЛУМ-у, предмет "Британска и америчка научна фантастика" као обавезни двосеместрални предмет на четвртој години студија. Једно предавање им је, међутим, недавно одржао др Новица Петровић, као гостујући професор, тако да сад имамо два универзитетска предавача научне фантастике, али само једног сталног. Међутим добри су изгледи, сада са болоњском реформом

српских "универзитета",⁶⁾ да ће се овај предмет, СФ, појавити као редовни наставни предмет и другде. Али, опет, само на англистици, а на србистици, изгледа, још не.

Допуна: буквално пре неколико минута добили смо од Зорана Пешића Сигме информацију да је Младен Калпић (који је дипломирао филозофију 2002. године) недавно, дакле године 2007, магистрирао на Факултету драмских уметности - ФДУ, у Београду, на одсеку за филм и медије, са темом "Феномен серијала *Звездани ратнови* - **Star Wars** (естетска и медијска анализа)", и да је ментор била проф. др Невена Даковић. Ето - оде филологији монопол! Заправо је наш преглед обухватио само магистарске и докторске радове *на филологији*, а да ли их је још било, и колико, на ФДУ, о томе би требало урадити посебно истраживање.

1) Тешко је поверовати, али, Зоран је то написао сам. Обичај је да енциклопедију пишу многобројни сарадници, рецимо, педесет њих, а да неко буде уредник, и онда се тај уредник сматра за аутора енциклопедије. Међутим, Зоран - све сам. Живковић, Зоран, *Енциклопедија научне фантастике*, Београд, "Просвета", 1990, два тома.

2) Ово је проширио додајући десет СФ прича, тако да је настала књига која је уједно и докторска дисертација, са фуснотама и библиографијом, али и антологија. Живковић, Зоран, *Савременици будућности*, приче и творци научне фантастике, Београд, "Народна књига", 1983. Али после 2000. године он се сасвим дистанцирао од СФ.

3) Урошевић, Влада, *Фантастика и научна фантастика: сродности и разлике*, Ниш, "Градина", бр. 7-9 за 1991. годину, стр. 146-190.

4) Објављено као поговор у: Ц. Г. Балард, *Четиридимензионални кошмар*, Београд, "Фабрика књига", 2005, стр. 297-436.

5) Три кључна поглавља овог рада имате на:
<http://www.srpsko-dnf.com/magistarski.php>

б) Српски песници надреалисти говорили су, пре Другог светског рата, за универзитет, да је "унезверитет", а ми данас верујемо да би, са оволико хитног посла око наше болоњске транзиције, боље одговарао израз "унервзитет".